7. Овчаренко Л. Ю. Система психологічної допомоги дітям біженців. *Системна психологія та соціологія*. 2014. № 12. С. 13-15.

8. Цюрюпа М. Війна. Філософський енциклопедичний словник. В. І. Шинкарук (гол. ред.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с. 1000 екз. ББК 87я2. ISBN 966-531-128-X.

Тюлєнєв Сергій Анатолійович,
директор Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України, кандидат
економічних наук

НАУКОВА РОЗРОБЛЕНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ: ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Економічна безпека держави завжди була та залишається одним з пріоритетних напрямів діяльності державних органів, а також багатьох недержавних інститутів. Це зумовлено тим, що економіка є основою для розвитку країни, а також забезпечує стабільність багатьох процесів, зокрема й державного розвитку. Своєю чергою захищена економіка сприяє збереженню робочих місць, забезпеченню соціального благополуччя громадян, залученню іноземних інвестицій, розвитку підприємництва тощо. Усі завдання щодо розвитку економіки та її захисту значно актуалізувалися в умовах повномасштабного вторгнення, за якого посилився негативний вплив зовнішніх чинників деструктивного характеру.

У науковій літературі під час визначення рівнів економічної безпеки, вказують про доцільність виокремлення макро-, мезо- та мікрорівнів. До макрорівня відносять національну економіку в цілому, мезорівень – економіка територій, базовим або мікрорівнем є економіка підприємств [1, с. 20]. Для гармонійного забезпечення функціонування складових компонентів кожного з окреслених трьох рівнів, важливо реалізовувати на належному рівні ефективні механізми протидії протиправним посяганням. З огляду на те, що деякі з них відрізняються високим рівнем суспільної небезпеки, законодавцем надано статус кримінально-правової охорони суспільним відносинам у сфері господарської діяльності. Вирішення завдань щодо реалізації кримінально-процесуальних методів охорони порушених прав суб’єктів господарювання покладена на сили безпеки, що підпорядковані різним відомчим структурам, водночас характер їх діяльності є подібним, адже правова основа їх діяльності є майже одноманітною, за винятком спеціальних законів, що визначають

особливості правового статусу конкретного суб'єкта владних повноважень.

Нашу увагу, як і багатьох інших дослідників, привертають проблеми протидії протиправному захопленню підприємств, установ, організацій, їх активів, у тому числі і сільськогосподарських земель, припинення порушень прав суб'єктів господарювання (рейдерства). Протидія кримінально-протиправним посяганням на права суб'єктів господарювання має здійснюватися з одночасним урахуванням і передових досягнень наук кримінально-правового циклу, із застосування сучасних науково-технічних засобів, реалізацією апробованих правозастосовною практикою тактичних операцій і окремих тактичних прийомів. Неабияку роль у реалізації згаданих складових криміналістичного забезпечення діяльності слідчих підрозділів відіграє наукова розробленість цих компонент. Тому вчергове погоджуємося з аксіологічною тезою про те, що розвиток науки та практики мають відбуватися пліч-о-пліч.

Наукову розробленість проблематики протидії рейдерству вважаємо за доцільне охарактеризувати, як малодосліджену. Це зумовлено тим, що вітчизняними вченими приділялася увага здебільшого окремим питанням, наприклад, формам захисту прав суб'єктів господарювання, проблематиці кримінальної відповідальності за вчинення рейдерства чи розробленню науково-практичних рекомендацій щодо розслідування деяких правопорушень, пов'язаних із рейдерством.

Так, зокрема, до питань щодо визначення форм захисту прав суб'єктів господарювання, комплексно підійшли В. В. Петруня, А. Б. Толстих, Н. В. Ільків, М. С. Долинська, О. М. Кониченко та ін. При цьому адміністративно-правові засади діяльності уповноважених на протидію рейдерству органів державної влади України піддано аналізу в роботах М. А. Колєснік (2012), а органів внутрішніх справ – розроблено Ю. А. Хатнюк (2012).

Щодо особливостей кримінальної процесуальної діяльності у контексті розслідування злочинів і кримінальних проступків, що пов'язані з рейдерством, то особливості їх доказування висвітлено в роботі К. С. Фомічова. Автор охарактеризував обставини об'єктивного та суб'єктивного характеру, що підлягають доказуванню, а отже, і зумовлюють прийняття відповідних процесуальних рішень на досудових стадіях здійснення кримінального провадження та під час судового розгляду [2].

Проблеми кримінальної відповідальності за типове кримінальне правопорушення, пов'язане з рейдерством – передбачене ст. 206-2 Кримінального кодексу України «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації», стали предметом монографічних досліджень С. С. Титаренка [3], І. М. Федулової [4], Н. М. Грищенка

[5] та ін. Кримінологічні засади протидії цьому суспільно небезпечному явищу визначено й охарактеризовано О. А. Туєвим [6].

Розробкою проблематики охорони земельних відносин і відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки займалися О. С. Мірошниченко (2005), О. Ю. Дрозд (2010), Р. О. Мовчан (2009), М. Ю. Марченко (2013), В. М. Захарчук (2014).

Щодо самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва, котрі також відносять до групи досліджуваних нами кримінальних правопорушень, то питання кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень цього виду розкрито в монографічних роботах Р. О. Мовчана (2009) та В. М. Захарчука (2014). Методика розслідування самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва розроблена Н. М. Татарином та Є. В. Пряхіним.

Навчально-методичні та науково-практичні рекомендації щодо розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із протиправним поглинанням і захопленням підприємств, сільськогосподарських земель, порушенням прав їхніх законних власників розробили колектив авторів Національного університету «Одеська юридична академія» у складі Л. І. Аркуші, О. О. Подобного, А. О. Шелехова та ін. [7]. Ці ж питання піддавалися аналізу та теоретичній розробці В. В. Кікінчуком та В. О. Гусєвою [8], а також представників Головного слідчого управління Національної поліції України та Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ в особі М. С. Цуцкірідзе, Р. М. Дударця, С. З. Довгуня та інших [9]. Тобто ця проблематика вже тривалий час одночасно є і найбільш актуальною, і попри це залишається поза межами комплексних ґрунтовних досліджень.

З огляду на це вважаємо за необхідне зауважити, що ця проблема залишатиметься актуальною, навіть в умовах змін кримінального законодавства, євроінтеграції та повоєнної відбудови. Так, оновленим проєктом Кримінального кодексу України (станом на 25.02.2024) до групи кримінальних правопорушень проти порядку господарювання віднесено такі злочини, як: встановлення контролю над суб'єктом господарювання (рейдерства), фіктивне господарювання, доведення до неплатоспроможності, що спричинило різного ступеня наслідків (істотної майнової шкоди, значної майнової шкоди, тяжкої майнової шкоди), учинення антиконкурентних узгоджених дій, що також спричинило майнову шкоду різного ступеню тяжкості, порушення права на підприємницьку діяльність. До означеної групи кримінальних проступків увійшли незаконне поводження з комерційною чи банківською таємницею, приховування неплатоспроможності, фіктивне банкрутство, порушення правил бухгалтерського обліку [10].

Тому вважаємо, що сукупно такі чинники, як відсутність належної наукової розробленості питань протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із рейдерством, поширеність означених суспільно небезпечних діянь, зокрема в сфері агропромислового сектору, який зарубіжними інвесторами визнається, як найбільш привабливий, засвідчують необхідність наукової розробленості означеної проблематики. На нашу думку, наукова розробленість цих питань має здійснюватися з розробленням рекомендацій щодо використання інноваційних технологій у такій практичній діяльності, обов'язковим урахуванням актуальних потреб слідчих і судових органів, упровадженням зарубіжного апробованого досвіду в цьому контексті тощо.

Список використаних джерел

1. Денисенко Н. Економічна безпека України: політика виживання чи економіка для перемоги? *Scientific Collection «InterConf+»*: Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference (April 19-20, 2024). Umeå, Kingdom of Sweden. 2024. № 44 (197). С. 19-28. DOI: https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.04.2024.002.
2. Фомічов К. С. Доказування у справах про злочини, пов'язані з незаконним заволодінням суб'єктами господарювання: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2012. 16 с.
3. Титаренко С. С. Кримінальна відповідальність за протиправне захоплення суб'єктів господарювання: 12.00.08. Запоріжжя, 2018. 262 с.
4. Федулова І. М. Кримінальна відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації: дис. …канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2019. 216 с.
5. Грищенко Н. М. Кримінальна відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації: дис. …канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро, 2019. 216 с.
6. Туєв О.А. Кримінологічні засади протидії рейдерству: автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2013. 18 с.
7. Розслідування злочинів, пов'язаних із рейдерським захопленням підприємств : навч.-метод. посібник / авт. кол.: Л. І. Аркуша. О. О. Подобний, А. О. Шелехов та ін. Одеса: Фенікс, 2015. 149 с.
8. Кікінчук В. В., Гусєва В. О. Особливості розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних протиправним поглинанням та захопленням підприємств, сільськогосподарських земель, порушенням прав їх законних власників (рейдерство): науково-методичні рекомендації / Харків: ХНУВС. 2020. 58 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/9813.
9. Розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з протиправним поглинанням та захопленням підприємств, сільськогосподарських земель, порушенням прав їх законних

власників (рейдерство) / [М. С. Цуцкіридзе, Р. М. Дударець, С.З. Довгунь та ін.]. Дніпро: Видавництво, 2021. 72 с.

10. Проєкт Кримінального кодексу України. URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2024/02/26/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-25-02-2024.pdf (дата звернення: 01.06.2024).

Улибіна Ліонелла Юріївна,
старший судовий експерт відділу товарознавчих та гемологічних досліджень Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

Гарбуз Марія Володимирівна,
головний судовий експерт відділу товарознавчих та гемологічних досліджень Харківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ВАРТОСТІ МАЙНА НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

В умовах воєнного стану виникають труднощі проведення судової товарознавчої експертизи, адже при вимушеній евакуації документи на майно – не є предметами першої необхідності, які забирають люди. При поверненні до домівок та виявленні пошкоджених, знищених або викрадених речей, потерпілі не завжди можуть згадати повну інформацію щодо викраденого майна. При визначенні ринкової вартості товарів, що зникли з деокупованих територій перед слідчим та експертом постають такі основні проблеми: потерпілі не пам’ятають точну торгову марку, модель, не збереглись документи на майно, відсутнє його зображення, що унеможливлює повну та точну ідентифікацію. Відсутність інформації щодо дати придбання/дати вводу в експлуатацію унеможливлює визначення ступеня зносу об’єктів дослідження [1].

При визначенні ринкової вартості майна під час проведення судової товарознавчої експертизи необхідна наступна інформація: назва торгової марки та моделі виробу, зображення виробу в цілому або наліпки з маркуванням. Якщо така інформація відсутня, необхідні основні технічні характеристики для підбору подібного об’єкта. Проблемою ідентифікації також є те, що об’єкти не завжди чітко сфотографовані, або якість зображення було втрачено при роздруковуванні), а від можливості чітко визначити маркування